

LEVELEK A SZERKESZTŐSÉGHEZ

Hol voltak legkisebb vidéki lapjaink?

A Korunk 1971. 3. száma hazai magyar sajtónk kérdéseit előtérbe helyezve országszerte érdeklődést váltott ki, s felelevenedett sajtótörténeti múltunk számos emléke is. Két levél a két egykori „legkisebb” vidéki lapok művelődéstörténeti jelentőségére vet fényt.

1.

A provincializmus nem földrajzi kategória, hiszen nagyvárosban is lehetünk vidékiesek, de vidéken is helyt lehet állni. Ez a megállapítás zsong bennem fokozódó erővel, ahogy a PÉCSKAI ÚJSÁG szellemét és napjainkban meglepetésszerűen ható haladó jellegét elemzem. Lázás kutatás után több számot találtam magánembereknél, és valóságos izgalmat jelentett áttanulmányozásuk, mert tisztán láthatam: erről a lapról ma hallgatni vétek volna.

A vezércikkek adták meg a lap alap gondolatát. Így 2. számában (1930. november 16.) a *Zord idők* című vezércikk ezt írja: „... A pusztulás, a szenvedés, a hiábavaló munka siralmas idejét éljük... Az erkölcsi és anyagi nyomor sötét vermébe jutottunk, és nem találtunk kiutat belőle... Mi lesz hát velünk?” Majd a további eszmefuttatásából: „... a magunk erejéből kell kiküzdenünk azt a jobb kort, amelyre oly régóta várunk... Ez az elgondolás vezetett arra, hogy a Pécskai Újságot megindítsuk.” A lap egész fennállása alatt bátran kitart emellett. Bizonyítékként még idézhetek a 11. szám vezércikkből is, mely az uralkodó polgári pártok rózsás ígéreteire válaszolva leszögezi:

„...kettőt bebizonyítottatok eddig, azt, hogy sokat ígér a programotok, és hogy az ilyen program csak torzszülöttnek tudott az apja lenni. Nem hisszük azt sem, hogy tudjátok, azt sem, hogy akarjátok beváltani ígéreteteket.”

A kis lap szívesen közöl minden számában valamit a munkásosztály életéből, s beszúr egy-egy világosan kifejezett mondatot akár a belföldi, akár a külföldi

2 Lei.

Szerda, 1. évfolyam.
1930. december

PÉCSKAI ÚJSÁG

Szerkesztőség és kiadóhely: BOVINE. Főle, 178 házszám (Hársodályi ház)	Felolvasó szerkesztő és kiadó: Lelök Ferenc	Megjelenés hetenként kétszer: szerda és csombolvas. Előfizetési ára havonta 18 L.
--	--	---

munkásmozgalomról. Amikor az 1930-as költségvetés 5 milliárdos deficitjét taglalja, félelem nélkül vonja le a végkövetkeztetést: „Kívánatos lenne tehát, ha a miniszterek, alminiszterek és vezértitkár urak és az összes illetékes tényezők minden időt, minden gondot és elképzelhető eszközt arra használnának fel, hogy a sok millió polgárnak munkaalalmat és keresetet teremtsenek...” Hasonlóan megemlíthető a *Sortűz a munkástemetésen* című madridi jelentésű cikkből a következő:

„... 50 ezer munkanélküli vonult ki és tüntetésbe fogott, abcúgolták a tőkét, amely megöli a munkást, ha dolgozik, és megöli akkor is, ha nem dolgozik.“ A közgazdasági rovat konkrétan harcol. „Valahogy olyan színe van — írja —, mintha nem is volna fontos, hogy Pécskán meginduljon a paprika termelése... Megmagyarázhatatlan, hogy miért nem akar a Gizella paprikamalom is termelési szerződéseket kötni... ez a szerződés... némi életet vinne gazdasági életünk már-már alig pisllákoló világába.“

Felmerül a kérdés: mi a titka annak, hogy egy kis vidéki lap helyt tudott állni, akár rövid ideig is?

A választ a néhai felelős szerkesztő, Lelik Ferenc személyében kerestem. Még találtam olyanokat, akik személyesen ismerték, de munkatársainak nyoma veszett, vagy nem élnek. Annyi bizonyos, hogy a helybeli pártsejtrel megtanácskozta a vezércikkek nagy részét, és ő maga is szociális érzelmű volt. Az újság létrehozásán kívül fontos szerepet játszott a helyi fogyasztási szövetkezet megalapításában a harmincas években. Közvetlen munkatársa Harsányi Márton volt. A fasizmus fokozatos erősödésével arányosan nehezedett rájuk a nyomás. Noha kapcsolatukat a párttal nem tudták rájuk bizonyítani, a tisztí rangban levő Harsányi Mártont a legelső alkalommal kiküldték a frontra. Az első nap golyó érte — hátba.

A többiek helyzete is elviselhetetlenné vált, s eltávoztak Pécskáról. Munkájuk nem volt hiábavaló, mert 1944-ben felszínre került az az erős pártszervezet, amely napról napra izmosodva, az itteni dolgozókat — románokat és magyarokat egyaránt — bekapcsolta a szocialista építésbe.

Arad, 1971. április

Kocsik József
tanár

2.

Az ERDŐVIDÉKI HÍRLAP hiányos példányszámait poros ládák fenekéről és padlásokról gyűjtöttük össze. Évtizedek távlatából is hűen tükrözi ez a vidék nevét viselő lap az egykori politikai, gazdasági és társadalmi életet, a századfordulótól a világháború küszöbéig. Közvetett módon ugyan, de hűen vetíti elénk a Kovászna megyével területileg majdnem azonos Háromszék társadalmi és kulturális profilját is, s mint ilyen, joggal sorolhatjuk a második világháború előtti romániai magyar sajtó történeti dokumentumai közé.

Az első baróti nyomdára és nyomdaipari termékekre vonatkozó adataink a múlt század utolsó évtizedéig nyúlnak vissza. 1898-ban jelenik meg *Barót község vásár-vám szabályzata*, amely „nyomatott Baróton Mizsur Ádám nyomdájában“.

Az *Erdővidéki Hírlap* első száma 1903. december 17-én lát napvilágot, először *Erdővidék* név alatt, Rozsonday János könyvnyomdájában, s maga határozza meg profilját, amikor is egy „politikai, társadalmi, szépirodalmi, tanügyi és közgazdasági-ipari hetilap“ célkitűzéseivel indul, heti nyolc oldalon. A szerkesztés semmi esetre sem könnyű feladatát egy minden szempontból heterogén szerkesztőcsoport vállalja, akik között ott találjuk Dr. Ferenczy Géza egykori nagyajtai ügyvédet mint főszerkesztőt, Hoffmann Gézát, a köpeci szénbánya akkori igazgatóját mint felelős szerkesztőt, Dévay Antalt, Benedek Zoltánt. A szerkesztő bizottság és a külső munkatársak, valamint a laptulajdonos Rozsonday János között felmerült személyi ellentétek miatt a régi szerkesztő bizottság *Erdővidéki Hírlap* címen új lapot indít. Első száma 1909. január 21-én jelenik meg. A nyomda is egy új tulajdonos, Nagy József birtokába jut. A régi *Erdővidék* mint az Erdővidéki Tanító Egyesület hivatalos közlönye — ezúttal Hegedüs Lajos magyarhermányi iskolai tanító szerkesztésében — folytatja munkáját.

1911–1912 között az *Erdővidéki Hírlap* megszűnik, de az *Erdővidék* 1912-től Dr. Fábán László szerkesztésében a Rozsonday által visszavásárolt nyomdában új útjára indul. 1916-ban a baróti nyomda Kiss János tulajdonába került, a lap pedig valószínűleg pártolói akarataból *Barót és vidéke* nevet veszi fel, és magát „közgazdasági társadalmi hetilap“-nak, az Erdővidéki Méhészeti és Gyümölcskertészeti Egyesület hivatalos lapjának vallja. Az első világháború végén szűnt meg. Újabb kiadást csak 1925-től ért meg, és mint négy oldalon megjelenő rendszeres hetilap 1940-ig működött. Nyomják mindvégig Baróton, Égető Árpád könyvnyomdájában.

Tagadhatatlan e lap jelentős szerepe a vidék közművelődési életében, még akkor is, ha a vezércikkek az Osztrák–Magyar Monarchia erdélyrészi gondossági ak-

cióinak, a takarékpénztáraknak, népszámlálásoknak vagy éppen a tőkeamat- és javadékadónak az akkor aktuális kérdéseit részletezték. Szabolcska Mihály elküldte néhány írását. A vidék egykori tudós személyiségeit is bemutatta a lap, így közép-ajtai Benkő Józsefet és Kriza Jánost. Emeli a lap dokumentáris értékét az Erdővidéki Bányaegylet RT, az iskolahálózat, a közgazdasági és a közművelődési élet hatalmas és részletes adathalmaza. Az 1925-ben újra meginduló *Erdővidéki Hírlap*

Anul XIII. No. 32. Cenzurat. Baraolt, la 22 August 1937.

Erdővidéki Hírlap

(„Ziarul Regiunei Pădureni“)

<p>ABONAMENTUL</p> <p>pe 120 Lei pe an pe 40 Lei pe trimestru pe 10 Lei pe luna</p>	<p>Redactor responsabil: DR. PĂTRĂȘCU LAURENȚIU</p> <p>Director responsabil: EUSTO ARPAD</p>	<p>Redactie și administratie:</p> <p>Baraolt, tipografia „Egriș”. — Toată corespondența către Redacție și Administrație se va trimite pe adresa de mai sus.</p>
---	--	---

már a beköszöntőben megfogalmazza politikai álláspontját és hivatását: „Meg kell teremteni a vidék összes lakossága között a szellemi és lelki kapcsolatot és be kell kapcsolódnunk a romániai egységes szellemi és lelki világba“ (1925. december 1). A hírlap feltárta és elemezte az akkori idők helyi szociális kérdéseit, és gyakran jelentek meg hasábjain irodalomtörténeti közlemények is. A lap irodalmi estjein olyan személyiségek olvastak fel saját írásaikból, mint Szentimrei Jenő, Tamási Áron, Kacsó Sándor.

A tudományterjesztői tevékenység inkább a gyümölcsstermesztés, a méhészet és az orvostudomány terére korlátozódott. Külön érdekesség, hogy sorozatban közölte itt ma is értékes és aktuális pomológiai tárgyú írásait Bodos szülőtte, Budai József pomológus. Részletes beszámolót olvashatunk az akkortájt megrendezett híres délfhargitai tudományos expedíciókról, amely alkalommal olyan neves szakemberek voltak Erdővidék vendégei, mint Szádeczky Gyula, Balogh Ernő, Tulogdy János, Török Zoltán, Csutak Vilmos, Ferenczy Sándor, Bende Vilmos, Szabó József, Nyárády Erasmus Gyula.

A lap példányai ma már a sepsiszentgyörgyi múzeumban sem található meg, bár — ha földrajzilag kisebb vidéket képviselt is — sajtótörténeti szempontból a mai *Megyei Tükör* egyik elődjének tekinthető.

Barót, 1971. április

Kisgyörgy Zoltán
geológus

Néhány adat Gaál Gábor életrajzából

Ligeti József kortársi jegyzetei Gaál Gáborról (*Korunk*, 1971. 3. 387—391) érdekes színekkel árnyalják azt a képet, amely a Studióról és Gaál Gábornak a stúdióbeli szerepléséről eddigi adataink nyomán kialakult. Írásának értéke lélektani hitelességében van. Az ilyenszerű, csak az emlékezetre hagyatkozó közléseknek sajátossága azonban, hogy az oly rég történtek felidézésének lélektani hitelességét nem mindig támasztja alá az irodalomtörténet számára nélkülözhetetlen ténybeli hitelesség, a tények kronológiai, oksági összefüggésének valóságú rekonstrukciója.

Ligeti írásában is néhol összekuszálódnak a szálak. Alább néhány már tisztázott tény leszögezésével szeretnék hozzájárulni ezek elrendezéséhez.

1. Ligeti József emlékezete szerint Gaál Gábor Kolozsvárra érkezése Hatvány Lajos oldalán közvetlen oksági összefüggésben állt volna Dienes László kényszerű távozásával. Mintha azért jött volna, hogy a Korunk szerkesztői munkáját a távozó Dienestől átvegye. Ezzel szemben a tények kronológiája a következő:

a) G. G. 1926 nyárvégén-őszén érkezett Kolozsvárra. 1926 június 2-i keltezésel még Budapestről írt levelet Hatványnak Bécsbe. Kolozsvári lapokban (*Keleti Újság, Új Kelet, Ellenzék*) 1926-ban több mint tíz cikke jelent meg, de mind november és december hónapban. Biztos tehát, hogy júniusban még nem lehetett Kolozsváron, október-novemberben viszont már Kolozsvárt volt. Valószínűleg augusztusban vagy szeptemberben érkezett.

b) 1928 elejétől fő munkatársa volt Dienesnek a *Korunk* szerkesztésében.

c) Az 1928. nyári vizsgaszesszióban (június) Dienes Lászlóné Götz Irén, a kolozsvári egyetem adjunktusa „túlszigorú vizsgáztatása miatt“ magára vonta fasiszta diákok egy csoportjának a haragját. Ennek következménye, hogy ez a csoport behatolt Dienesék lakására, ahol Dienes Lászlót (és nem a feleségét, ahogy Ligeti írja)* véresre verték, és életveszélyesen megfenyegették arra az esetre, ha nem távoznék családdal a városból. Ennek az atrocitásnak volt a következménye, hogy 1928 nyarán a Dienes család Berlinbe költözött, és Gaál Gábor ettől kezdve vette át (mint társszerkesztő) a *Korunk* gyakorlati szerkesztését.

2. Ligeti József beszámolója szerint Gaál Gábor őt arra biztatta, hogy menjen Berlinbe, Párizsba tanulni a szocialista művészet ottani képviselőitől. „Még azt is mondta, hogy kit keressek és hol.“ Lejjebb pedig: „1926 nyarat Bécsben és Salzburgban töltöttem... és miután hazajöttem, még az ősszel megalakítottuk a »Studio« román—magyar művészeti társaságot“.

Az olvasóban ez a sorrend olyasmint sugall, hogy Ligeti G. G. biztatására ment volna 1926 nyarán Bécsbe, Salzburgba. Am, amint a fentiekből kiderül, 1926 nyárutója, őse előtt Kolozsvárt nem találkozhattak. Az 1926-os nyári tanulmányútra tehát Gaál Gábor nem biztathatta még. Esetleg egy későbbi külföldi útjára — igen.

3. „A tél folyamán már be is mutattuk első műsorunkat. A Studio művészeti társaság első nyilvános főpróbája címmel egy kolozsvári lapban s.l. (Salamon László) így számol be fellépésünkről: „— és következik egy rendkívül érdekes szemlény a beszámolóból.“ Salamon László szíves közlése szerint ez a beszámoló az *Új Kelet* 1927. február 8-i számában jelent meg. A Studio első nyilvános szereplésére tehát 1927. február első szombatján került sor.

4. Gaál Gábor „a kommün bukása után Berlinbe emigrált, de mivel ott nem tudott gyökeret verni, Hatvány magához vette Bécsbe „magántitkár“-nak — írja Ligeti.

Adataink szerint G. G. a kommün bukása után legkevesebb nyolc hónapot, leg-több két évet még Pesten töltött, majd Bécsbe emigrált. 1923 januárjától kb. 1924. március-áprilisig Berlinben Korda Sándor filmvállalatánál dramaturg volt, majd visszatért Bécsbe. Itt 1925 őszéig Hatvány Lajos titkára. 1925 őszén visszatért Magyarországra, ahol letartóztatják, és pert indítanak ellene 1919-es forradalmi tevékenységéért. Később szabadlábra helyezik — a tárgyalásig, ezt azonban nem várja be: 1926 nyarán újra Bécsbe távozik, s innen érkezik 1926 nyár végén vagy még inkább őszén Hatványval Kolozsvárra.

5. „Megtudtam, hogy papnak készült; a győri bencéseknl tanult, de még felszentelés előtt »kiugrott« — írja Ligeti. Ez a „kiugrott kispap“-mozzanat „hallottam“-alapon újra és újra felbukkan. Megírja Kassák Lajos is *Egy ember élete* című önéletrajzi regényében. Méliusz Józseftől tudom, hogy amikor (az ötvenes-hatvanas években) ő ennek az adatnak a forrása után érdeklődött, Kassák is csak arra hivatkozott, hogy — hallotta. Ugyanakkor készséggel elismerte: lehet, hogy csak tévedésről volt szó. Tény, hogy az életrajzi adatok közé ez a kispapság sehogyan se fér be: 1903—04-től 1910—11-ig a Budapest, VII. ker. István úti állami főgimnázium tanulója; 1911—12 és 1913—14 között I—III. éves latin—magyar szakos hallgató a pesti egyetemen; 1914 nyaratól 1917 nyaráig — frontszolgálat, majd 1918. novemberi leszereléséig kiképzőtiszt Pesten és Pozsonyban.

Hogy papnak szánták tanárai (vagy inkább egyik paptanára), azt bécsi jegyzetfüzetei is tanúsítják. De ez idő szerint semmi adat arra nézve, hogy valóban eljutott volna a kispapságig.

* *Nem Ligeti József tévedése, lásd Helyreigazítás, Korunk 1971. 5. (824). — A szerkesztőség.*

6. Ligeti Józsefnek egy másik „hallottam“-adata így szól: „Azt hiszem, Aradi Viktor mesélte, hogy a kommün alatt — 1919. június 24-én, amikor az ellenforradalmárok megpróbálták birtokukba venni a fővárost — az Üllői úton Gaál Gábor vezette a vörös fegyvereseket a ludovikások ellen. Le is verte őket.“ — Ez merőben új életrajzi adat, melynek valószínűségét nem zárhatjuk ki, de mindenesetre további megerősítésre vár. Mindeddig csak annyit tudtunk — életrajza és Lukács György emlékezései alapján, hogy Gaál Gábor 1919 májusában Lukács György politikai biztos katonai tanácsadójaként részt vett az 5. vörös dandár-ezred északmagyarországi hadjáratában. Egyik önéletrajzi fogalmazványa szerint onnan visszatérve újra a közoktatásügyi Népbiztosságon dolgozott. Ezzel egyidejűleg nagy fronttámasztására való tekintettel oktatótiszti beosztást nyert a Ludovika Akadémián akkor szerveződő Vörösparancsnok-képző Tanfolyamra is. Ez utóbbi beosztása mindenesetre valószínűsíthetően látszik az Aradi Viktortól származtatott adatot. Nem hallgathatjuk el azonban azt a megjegyzést, hogy önéletrajzi fogalmazványaiban Gaál Gábor nem tesz említést ilyen tevékenységéről.

Kolozsvár, 1971. május

Tóth Sándor
egyetemi előadótanár

A KORUNK HÍREI

Május 26-án Nagyváradon, a szabadegyetem műsorán szereplő Korunk-előadások során, Bodor András egyetemi tanár az ökor kutatás újabb eredményeiről tartott előadást.

Május 26-án Bukarestben a Petőfi-Házban Balogh Edgár a Korunk 1971-es évfolyamának szerkesztőségi vitaanyagát és súlypont-alakításait ismertette. Hozzászólt Sebestyén György, Heves Ferenc, Hamar Márton, Hajdu Zoltán, Tövissi Lajos, Vasile Barbu, Nagy Csaba, Szász János, Gottlieb Erzsébet, Rózsa György, Huszár Sándor, Halász Anna, Kőműves Géza, Mezei József és Matekovic János. A tudományos erők bevonásáról s a hazai magyar tudományos irodalom fejlesztéséről kialakult vitát Gáll Ernő főszerkesztő összegező előadása zárta le.

HELYREIGAZÍTÁS. 1971. 5. számunkban Gáll Ernő Etnosz és ethosz című írásában a 698. lapon Makkai Sándor Ady-könyvének (Magyar fa sorsa) megjelenési éve helyesen: 1927.

Intreprinderea Poligrafică Cluj, str. Brassai nr. 5—7. 3227/1971

42101